

IRODALOM.

Ferenczi Sándor feltűnésteltő munkája a kászoni székelyekről. Ferenczi Sándornak, a kiváló régésznek: „Az egykori Kászonszék régészete, a kászoni székelyek letelepülése és eredete“ címen egy rendkívül érdekes munkája jelent meg. Régióta törekednek arra a történészek és nyelvészek, hogy fényt derítsenek a székelység őstörténetére. A sokféle kísérletből több elmélet keletkezett, de nehezen halad előre a székelység eredetének tisztázása. A székely nemzet történelme iránti meleg érdeklődés és szeretet vezette Ferenczi Sándort is értékes munkálkodásában. Csikszéknek fiúszékét, *Kászonszéket* tűzte ki Ferenczi tanulmánya alapjául, mivel a *Székelyföld* ezen területének a régészete a legkevebbé ismeretes.

A székelyföldi várak eredetét a székely nép nem tudja s ezért azok nagyrészének építését tündéreknek és óriásoknak tulajdonítja. Míg azonban Udvarhelyszéken nagyon sok, a nép ajkán élő monda van a várak eredetéről, addig a kászoni várak keletkezéséről a néplélek is mélyen hallgat, semmit sem mond, semmilyen formában. Ferenczi Kászonszéken először *Mocsvárat* teszi vizsgálat tárgyává s megállapítja, hogy semmi nyoma sincs a környékén az emberi településnek. Már Orbán Balázs is úgy nyilatkozott, hogy a Mocsvár-patak környékét hiába kutatta át, mert a várnak nyomát sem látta. A Mocsvár elnevezést a székelyek az előttük ott élő szlovénektől vették át. *Bakmájvára* már magyaros elnevezés, de ennek a környékén sem lehetett találni egy cserépdarabot sem. Nem is volt ott semmiféle vár, legfőlebb háború esetén menekülő hely lehetett. A *Ken*-pataka völgyében elterülő *Ken* határrész elnevezésében Ferenczi a törökfajú *kékkend* néprész nevének fennmaradását ismeri fel. Ez a néptörredék határőrzésre kerülhetett ide s később beolvadt a székelységbe. Kászonszék községnek egyik utcáját *Kővárnak* hívják. A hagyomány ide is várat helyezett, pedig itt nemcsak várnak, de még emberi le-

településnek sem lehet semmi nyomát találni. Nem is volt ott soha vár, hanem egy török fajú *küvar* „kékes“ nevű néprész szállásterülete volt ez a hely s ebből lett magyarosan Kővár. Ferenczi *Szelyevárdt* sem tartja tulajdonképeni várnak, hanem szerinte az legfőlebb néhány erdőirtó szlávcsalád lakhelye, vagy pedig áldozóhely lehetett. Orbán Balázs a „Szetye“ elnevezést a Szityha szóból magyarázta s avar várnak tartotta, de az avar erődítéseknek ismert töltésformája egyáltalán nem fedezhető fel Szelyeváránál s ezért elfogadhatóbb Ferenczi megállapítása, mely szerint a „Szetye“ az ószlovén *sitiye*-ből alakult és *nádst* jelent, ami találó elnevezés a vizes környék jellegzetes növényzetére. Mindezekből általános értékű megállapítás az, hogy a vár elnevezésű helyek nem mindig azt jelentik, hogy ott valaha feltétlenül vár lett volna. Kászonszékből sem voltak várak, de megállapítható, hogy a várak elnevezései a XII. és XIII. századból valók.

Dolgozata második részében Ferenczi a kászoni székelyek betelepülésével és eredetével foglalkozik. A pápai tízedjegyzék tanúsága szerint Kászón lelkésze az 1332—34 években már fizetett pápai tízedet s így a székelyek ide telepedése már előbb megtörtént. A nagykászoni templomban van egy értékes román ízlésű keresztelőküldő medence, amelyet a XII. században csinálhattak. Az újabb építésnél talált anyag is azt igazolja, hogy Nagykászomban a csúcsíves templom előtt már a XII. században volt egy más templom, ami viszont megerősíti azt, hogy Nagykászón, mint szervezett község már akkor szintén megvolt s így megállapítható, hogy a kászonszéki székelyek nem a XIV-ik vagy XV-ik században telepedtek oda, mint ahogyan eddig több történetíró hirdette, hanem már a XII. század második felében és pedig a kászonszéki székelyek a gutinalji *kékkendek* maradványainak, vagyis a besenyők előkelőség szerinti második törzsének az utódai. Régi lakóhelyük a Nagybánya melletti régi Keykus erdő, honnan a XII-ik század második felében a Kászonzive völgyébe helyezték át őket határvédelemre.

Hómannak a székelyek eredetére vonatkozó megállapításaiból ismeretes, hogy a székelység zárt tömegben letelepülő ősfoglaló néptörzsek voltak, de Ferenczi szerint ősfoglaló jellegűek azok a letelepedések is, amelyek a honfoglalás után történtek, amikor is próbált rokon néptörzsek csatlakozni a magyarsághoz, akik nem adót fizettek, hanem inkább katonai szolgálatot teljesítettek

s így a besenyő eredetű kékkendek is ősfoglaló jellegűek voltak. Mindazonáltal Ferenczi két kérdést tisztázandónak tart: 1. Ha a székelyek ősfoglalók, miért az övék Erdélynek a gyengébb földje? 2. Ha nagyobb egységekben telepedtek le, akkor a Székelyföldön mindenütt zárt földrajzi egységet alkotnának, pedig szerző szerint ilyen terület csak Csíkban van.

Aranyos-szék esete igazolja, hogy valamely terület jóval a honfoglalás utáni adományozással is székely jogú földdé lett. A kászoni székelyek sem voltak eredetileg székelyek, hanem besenyők, valamint Udvarhelyszéken Firtosvárálja lakói is besenyők voltak, de ezek is olyan jogokat kaptak, mint a székelyek s ezért könnyen beolvadtak a székelységbe.

A kászoniak nyelvjárása egy kis külön ő-ző szigetekskét alkot. A „Kászon“ szót a nyelvészek török, román és szláv eredetűnek mondják. A szó eredete elfogadhatóan még nincs megmagyarázva, azonban megállapítható, hogy ottan a kászoni székelyek előtt őszlovén nyelven beszélő népek laktak.

Ferenczi értékes megállapításai nagyrészt nyelvészetiek s benne is megvan a nyelvészek azon vonása, hogy olykor-olykor messze elkalandozik. Sokszor felesleges aprólékossággal dolgozik. Csak fájlalni lehet, hogy ez a kiváló régész a felszínen megvizsgált helyeket s nyelvészeti megállapításait ásatásokkal is nem tudta alátámasztani. Ez nem rajta mult, de ez magyarázza meg, hogy állításai olykor bizonytalan hangúak. Mindazonáltal ez a munka nemcsak, hogy figyelemreméltó, de új utakat mutató lelkiismeretes tudományos munkásság, amely minden elismerést és dicséretet megérdemel.

A munka izléses kiállítása a Minervát dicséri s hálás köszönet illeti *Dr. Vékás Lajos* és *Dr. Moldován Pál* urakat is, akik segítettek ennek a becses munkának a kiadásában.

P. Szentmártoni Kálmán.

KÜLÖNFÉLÉK.

Megalakult a Keresztény Magvető Baráti Köre. *Dr. Tóth György* kuriai bíró egybehívására Budapesten 1939 február hó 16-án megalakult a Keresztény Magvető Baráti Köre. Az alakuló értekezlet az Unitárius Misszió Ház termében volt. A baráti kör a Keresztény Magvető szellemi és anyagi támogatását tűzte ki céljául. *Ferencz* József lelkész felolvasta a hetvenéves Keresztény Magvető munkásságát ismertető tanulmányát, mely a budapesti „Esti Ujság” c. napilap 1939 január 15-iki számában jelent meg. *Dr. Tóth György* ismertette azokat a feladatokat, melyek a Keresztény Magvető előtt állanak és azokat a kötelességeket, melyeket minden unitárius embernek e folyóirattal szemben egyformán vállalnia kell. *Józan Miklós, Kovács Kálmán, dr. Benczédi László, dr. Csiki Gábor, dr. Szabó Isván, Kelemen Béla, dr. vitéz Gyulay Tibor, Szent-Iványi Sándor, dr. Gyulay Zoltán, dr. vitéz Nyiredy Géza* jelentették be az alakulás alkalmával a Baráti Körhöz való csatlakozásukat.

Erdélyi menyasszony, amerikai vőlegény. Az erdélyi és amerikai unitárius kapcsolatnak érdekes és megható bizonyosága az az esküvő, melyet március 28-án Budapesten a Missziói Ház termében tartottak. Ez alkalommal kötött házasságot *Harrington Donald* amerikai unitárius lelkész és *Szánthó Vilma Juliánna* volt tordai unitárius s.-lelkész. Az új pár egyelőre Hollandiában marad, hol az ifju férj tanulmányait folytatja. A nyár folyamán utaznak Amerikába. Áldásunk kíséri útjukon és egész életükön. Adja Isten, hogy házasságuk rájuk hozzon boldogságot s a tengerentúli testvéreinkkel való kapcsolatunkat is mélyebbé és szorosabbá tegye.

XII. Pius pápa. A világ általános érdeklődése között választották meg március 2-án *Eugenio Pacelli* biboros államtitkárt pápának, aki XII. Pius néven foglalta el a pápai trónt. Az új pápának három kiváló tulajdonságát emelik ki, u. m. mélységes